

SEMINÁŘ

„PSYCHOLOGIE VE ŠKOLNÍ PRAXI“

Učitelovy postoje k žákům

Učitelovo očekávání

Učitelovy postoje (nejen) k žákům

- postoj – hodnotící vztah
  - ▣ viz sociální psychologie
(témata *postoje a atribuce*)
- složka rozumová i citová
- projevuje se jako chování
  - ▣ t.j. tendence reagovat na určité pedagogické situace, skupiny žáků i jednotlivce ustáleným způsobem

- **je nutné je reflektovat**
  - ▣ (proč dělám to, co dělám; co mne k tomu vede?)

Charakteristiky učitelových postojů (Mareš, 1995)

- **výběrovost**
  - *(k různým „objektům“ různé)*
- **orientovanost**
  - *(postoj kladný, záporný a neutrální)*
- **intenzita**
  - *(různá „síla“ – od málo vyhraněného vztahu po nekritickou zaujatost)*
- **obecnost**
  - *(postoj je souhrnem mnoha odpovědí stejného typu)*
- **přenositelnost**
  - *(postoj je přenášen i do jiných situací vnímaných učitelem jako podobné, i když objektivně mohou být zcela jiné)*
- **relativní stálost**
  - *(obtížně se mění)*

Vznik učitelových postojů k žákům

- na základě **bezprostřední interakce**
  - „*ten-co-mne-trefil-houbou-do-obličeje*“
  - „*ta-jejíž-matka-na-mne-řvala*“
- ovlivněny i **osobností učitele**
  - temperament, UPV, vývoj profesní role učitele;
  - syndrom vyhoření atd.
- informacemi od **jiných učitelů**
  - pověst třídy, žáka
- na základě učitelova **postoje k celé třídě**

Vliv na výuku

(např. Pelikán, Helus, 1983 atd.)

- učitelé mají **vyhraněný postoj (+/-) k více než 2/3 svých žáků**, což se ve výuce projevuje v podobě:
- **distribuce učitelovy pozornosti (+/-)**
- **hodnocení** – nadhodnocování žáků ke kterým má učitel kladný vztah (hodnocení příčin – atribuce)
- **třídní učitelé znají své žáky lépe** (menší míra atribuční chyby)
- **kladný postoj** učitel snáze zaujímá k žákům blížícím se jeho „ideálu“, nebo jemu samému podobným ;)

Žákovy charakteristiky ovlivňující postoj učitele

- nebezpečí **heuristik** a „psychologizování“
  - ▣ *např. píle jako znak nadání; sečtělost, přizpůsobivost jako znak nadání atp.*
- komunikativní dovednosti žáka
  - ▣ důležitější pro výsledné hodnocení je „jak“ a ne „co“ žák říká;
  - ▣ dívky bývají verbálně zdatnější atp.
- kontext pedagogické situace a školní třídy
  - ▣ výkon nebo chování v porovnání se spolužáky

Typy vyhraněných postojů učitele ve vztahu k žákům

- **výrazně kladný** postoj učitele k určitým žákům
  - **mírně kladný** postoj učitele k určitým žákům
  - **neutrální** postoj učitele k určitým žákům
  - **záporný postoj** učitele k určitým žákům
-
- většina učitelů ovšem žáky vnímá diferencovaně;
  - třídní učitelé většinou ještě diferencovaněji – proč?

Negativní dopady

- převažuje-li v učitelových postojích neobjektivita, zaujetí a nespravedlnost
  - ▣ narušuje to celkovou atmosféru výuky
  - ▣ zvyšuje napětí mezi učitelem a třídou
  - ▣ narušuje vztahy mezi žáky ve třídě
  - ▣ zhoršuje možnosti pedagogické práce ostatních učitelů (*není to tedy PNJ ;)*

Učitelovo očekávání

- vychází z postoje k žákovi (třídě)
- „soukromá diagnostická nálepka“
- kladný i záporný pól
  - **sebenaplňující se předpovědi** (*viz sociální psych. Rosenthalův efekt*)
    - **Pygmalion (Galatea) efekt**
      - (Rosenthal, Jacobsonová; Helus)
      - Učitelé ve škole dostali tipy na „šikovné děti“ (ve skutečnosti průměrní žáci). Během roku se těmto dětem výrazně zlepšil prospěch (vliv očekávání učitelů). Učitelé se chovali k těmto vybraným dětem jinak - častěji je vyvolávali, více je chválili atd.
    - **Golem efekt**
      - (častější – Mertin)
      - Průběh: (1) snaha (2) rezignace (3) negativní aktivita

Negativní působení očekávání

- u **většiny učitelů malý efekt**
  - (cca 5% ve výkonu žáků při srovnání s nezávislým hodnocením)
- **závažné u učitelů, kteří:**
  - mají nepřiměřená očekávání u některých žáků
  - neberou v potaz zpětnou vazbu o nereálnosti svých očekávání
  - přeceňují nebo podceňují žáka dlouhou dobu
  - své očekávání systematicky prosazují ve vyučování a dlouhodobě se k žákovi chovají velmi specifickým způsobem
  - mají výrazné a vyhraněné názory na vlastní činnost a činnost žáků

Dopady zejména na žáky, kteří:

- jsou citliví na učitelovo jednání
  - ▣ zejména u mladších žáků (srv. Ericson, 8 věků člověka)
- mají tendenci se poddat nebo přijmout učitelovo očekávání
- svými charakteristikami (+/-) vybočují z průměru
- liší se od ostatních žáků v míře kontaktu s učitelem (*vyhledávají jej nebo se mu vyhýbají*)

Nutnost reflexe ze strany učitele

- učitelova subjektivní odpovědnost
  - ▣ „Kdo může za školní neúspěch žáka?“
(např. Mareš, Kantorková, Skalská, 1994)
- brát v potaz reálné možnosti žáka a individuální normu
- formativní hodnocení
- pedagogický takt, UPV

LITERATURA K DALŠÍMU STUDIU

- MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J. *Komunikace ve škole*. Brno: MU 1995. ISBN 80-210-1070-3. s. 159-177
- GAVORA, P. *Učitel a žáci v komunikaci*. Brno: Paido 2005. ISBN 80-7315-104-9
- FISHER, R. *Učíme děti myslet a učit se*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-966-6. s. 27-43 a 140-155.
- ŠEĎOVÁ, K. a kol. *Komunikace ve školní třídě*. Praha: Portál 2012.